

4. Кубрак С. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. В. Кубрак. – Житомир, 2012. – 20 с.

5. Литвинюк Л. Становлення й розвиток вчення про стимулювання професійного зростання вчителів / Л. Литвинюк // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 6 – 8.

6. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития : учеб. пособие для сред. проф. образования / В. Г. Маралов. – 2-е изд., стер. – М. : Академия, 2004. – 250 с.

7. Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособие / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – 6-е изд., стер. – М. : Академия, 2007. – 568 с.

8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К: Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 1976. – 640 с.

9. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1988. – 272 с.

УДК 376.1-056.37:376.01

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ НАПРЯМ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Олена ЧЕБОТАРЬОВА (Київ)

У статті розкрито особливості організації трудового виховання дошкільників із розумовою відсталістю у спеціальних дошкільних закладах. Охарактеризовано зміст трудового виховання за роками навчання.

Ключові слова: трудове виховання, розумово відсталі дошкільники, корекційна спрямованість трудової діяльності.

В статті раскрыты особенности организации трудового воспитания дошкольников с умственной отсталостью. Охарактеризовано содержание трудового воспитания по годам обучения.

Ключевые слова: трудовое воспитание, умственно отсталые дошкольники, коррекционная направленность трудовой деятельности.

Труд становится великим воспитателем, когда он входит в духовную жизнь наших воспитанников, даёт радость дружбы и товарищества, развивает пытливость и любознательность, рождает волнующую радость преодоления трудностей, открывает всё новую и новую красоту в окружающем мире, пробуждает первое гражданское чувство – чувство создателя материальных благ, без которых невозможна жизнь человека.

В.Сухомлинский.

Одним із основних шляхів розвитку особистісних цінностей дошкільників з розумовою відсталістю є включення їх у продуктивні види діяльності, усвідомлення способів виконання трудових завдань. За твердженням видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського, творча праця приносить дитині задоволення, є засобами її самореалізації. Включення дитини у трудову діяльність допомагає підвищити ефективність її виховання, забезпечити основу для вироблення інтересу до праці, бажання працювати [1].

Формування моральних цінностей відбувається насамперед у процесі трудового виховання, яке є важливим засобом особистісного розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю і спрямоване на формування у дітей насамперед інтересу до трудової діяльності, ціннісного ставлення до праці та людей праці. Трудове виховання сприяє розвитку у розумово відсталі дитини

відповідальності, наполегливості, дисциплінованості [2].

Значна увага приділялась трудовому вихованню дітей з розумовою відсталістю відомими вченими від початку створення спеціальних закладів освіти (Л.С.Виготський, О.М.Граборов, Г.М.Дульнев, В.І.Бондар, І.Д.Бех, Н.П.Павлова, Б.І.Пінський, Ж.І.Шиф, В.Ю.Карвяліс, С.Л.Мирський, Г.М.Мерсіянова, К.М.Турчинська, О.П.Хохліна та ін.).

Основна увага науковців була спрямована на ефективну організацію трудової діяльності учнів у спеціальній школі. Фундаментальні психолого-педагогічні дослідження останніх десятиліть доводять значні можливості корекційного впливу трудового виховання та навчання на розвиток пізнавальної, емоційно-вольової, особистісної сфер розумово відсталі дитини за умов спеціальної організації навчально-виховного процесу (О.М.Граборов, Г.М.Дульнев, В.Ю.Карвяліс, Н.П.Павлова, К.М.Турчинська, Г.М.Мерсіянова, О.П.Хохліна та ін.).

Втім, незначна низка досліджень у галузі корекційної педагогіки присвячена трудовому вихованню та навчанню дошкільників із порушеннями інтелектуального розвитку (С.І.Давидова, Е.К.Гульянц, Л.В.Каліннікова, Н.Г.Морозова, Н.Д.Соколова, О.П.Гаврилушкіна), в яких розглядаються особливості ставлення до праці дітей дошкільного віку і запропоновані оригінальні

прийоми і методи активізації інтересу до трудової діяльності.

Важливою передумовою становлення системи дошкільного виховання дітей з розумовою відсталістю в Україні були дослідження науковців та практиків, спрямовані на розробку науково-методичного змісту дошкільної ланки спеціальної освіти (К.М.Турчинська, Д.І.Шульженко, А.Г.Обухівська, О.Л.Кучерук, Б.А. Сермеєв, К.В.Щербакова та ін.) [3].

Було обгрунтовано, що саме у процесі трудового виховання відбувається ефективне засвоєння суспільного досвіду, формуються уявлення про навколишній світ, знаряддя праці, взаємовідносини із однолітками та дорослими, засвоюються необхідні форми спілкування, розвиваються творчі здібності, формується життєва компетентність дитини.

Дошкільна освіта дітей з розумовою відсталістю ґрунтується на розумінні трудового виховання як процесу соціалізації, що здійснюється у результаті засвоєння дитиною знань, умінь та навичок, значущих для себе і найближчого оточення [4].

Проведене нами експериментальне дослідження засвідчує, що розумово відсталі дошкільники, як правило, безпорадні в самообслуговуванні (не вміють вдягатися, роздягатися, користуватися туалетом, мити руки, вмиватися, їсти тощо), не виконують трудові доручення (допомогти у прибиранні приміщення, накрити стіл, полити квіти), у них несформовані передумови трудової діяльності. Предметні дії у розумово відсталих дітей характеризуються несформованістю і недосконалістю. Разом з тим, опанування елементів трудової діяльності має важливе значення для пізнавального та особистісного розвитку дитини. Вказані прогалини розвитку пояснюються відсутністю ранньої корекційно-педагогічної допомоги фахівців, недосконалою організацією трудового виховання у спеціальних дошкільних закладах.

Реалізація змісту трудового виховання у спеціальних дошкільних закладах відбувається завдяки розробленому в лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України та впровадженому в практику Комплексу програмно-методичного забезпечення, що складається з програми, методичних рекомендацій та дидактичного матеріалу з трудового виховання розумово відсталих дітей дошкільного віку (О.В.Чеботарьова) [5].

У процесі трудового виховання діти отримують не тільки первинні трудові знання, уміння та навички, а й збагачуються духовно, набувають необхідних якостей поведінки в соціумі, внаслідок чого відбувається

усвідомлення свого соціального Я і формування внутрішньої позиції.

Отже, зміст програми з трудового виховання дошкільників з розумовою відсталістю у спеціальному дошкільному закладі розроблено з урахуванням особистісно-зорієнтованої парадигми спеціальної освіти, яка забезпечується через цілісний, інтегральний підхід до розвитку розумово відсталої дитини у процесі трудової діяльності, створення сприятливих умов для трудової активності дітей, посилення уваги корекційно-розвивальному впливу на особистість у процесі трудової діяльності.

У програмі з трудового виховання передбачено реалізацію наступних освітніх завдань: виховання у дітей позитивного ставлення до праці дорослих, бажання надавати їм посильну допомогу; формування навичок трудової діяльності, їх постійне удосконалення; виховання звички до трудових зусиль, готовності брати посильну участь у праці; формування у дітей позитивної взаємодії у процесі праці, виховання колективізму, взаємодопомоги, вміння доводити почату працю до кінця. Корекційно-розвивальні завдання передбачають розвиток пізнавальної сфери дитини (розвиток сприймання, уявлень, розумових дій аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення, пам'яті, мислення, мовлення), загальної та дрібної моторики, просторового орієнтування, саморегуляції поведінки.

Реалізація змісту трудового виховання відбувається у таких видах трудової діяльності: самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі та ручна праця. Програма розрахована на 4-річний термін навчання дітей віком від 3-4 до 7-8 років, зміст згруповано за роками навчання.

На першому році навчання основна увага спрямовується на формування у дітей найдоступніших життєво-практичних умінь, опанування якими необхідно для прояву самостійності дітей у різних побутових ситуаціях. Дошкільників навчають базовим навичкам самообслуговування (їхня автоматизація не передбачається, але по можливості відбувається формування окремих, найпростіших дій, наприклад взяття й утримання різних предметів - ложки, чашки, зубної щітки й ін.). Також дітей навчають елементарній господарсько-побутовій праці в рамках повсякденної діяльності. Формування культурно-гігієнічних навичок проходить не лише в рамках спеціально організованих занять, але і у повсякденному житті, під час виконання режимних моментів. Дітей навчають звертати увагу на свій зовнішній вигляд, опанувати способами приведення його в порядок, засвоїти конкретну послідовність дій для виконання тих

чи інших навичок. Основними методами навчання є демонстрація окремих дій, спільні дії, дії за інструкцією.

Змістом другого року навчання передбачено навчання самообслуговуванню та елементарній господарсько-побутовій праці, спрямованих на підвищення самостійності дітей у типових побутових ситуаціях; формування початкових умінь праці в природі в процесі повсякденної діяльності. Значна увага приділяється розвитку в дітей аналізуючого спостереження, порівняння, узагальнення, сенсорного досвіду, удосконаленню пізнавальних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уваги, зв'язного мовлення, особистісному зростанню дітей.

На третьому році навчання трудове виховання спрямовується на підвищення самостійності дітей у типових побутових ситуаціях; закріплення раніше сформованих практичних навичок та вмінь; формування в дітей початкових умінь та навичок з ручної праці, господарсько-побутової праці, праці в природі. Заняття з господарсько-побутової праці спрямовані на виховання в дітей бажання трудитися, виконувати доручення дорослих, уміти бачити непорядок й усувати його. Дошкільників привчають підтримувати порядок у знайомому приміщенні й на знайомій території. Праця в природі виступає джерелом яскравих вражень, адже дитині надається можливість діяти не лише з предметами, а з живими об'єктами. Дошкільників навчають під керівництвом дорослого доглядати за рослинами: кімнатними, садовими, городніми, а також за тваринами у живому куточку, розкладати корм у годівниці для птахів на ділянці. У процесі організації праці в природі важливо формувати позитивні якості особистості (працелюбність, наполегливість, охайність, любов до природи).

Основним змістом роботи на четвертому році навчання є вдосконалення вмінь з основних видів праці, формування яких було розпочато на першому-третьому роках навчання, скорочення наданої дітям допомоги в процесі безпосереднього виконання недостатньо засвоєних процедур самообслуговування, господарсько-побутової праці, операцій ручної праці й праці в природі; формування в дітей звички застосовувати наявні в них культурно-гігієнічні й інші вмінь (мити руки, зберігати порядок у приміщенні тощо) за власною ініціативою; розширення меж самостійності за допомогою засвоєння нового програмного матеріалу. Значна увага приділяється удосконаленню навичок ручної праці, у ході якої формуються умінь і навички роботи з папером, пластичними та природними матеріалами, конструкторами, збагачується емоційна сфера, відбувається особистісний розвиток дитини в

цілому.

У методичних рекомендаціях висвітлено принципи та завдання трудового виховання, особливості формування різних видів трудової діяльності, основні методичні підходи, а також методи та прийоми роботи з розумово відсталими дітьми 3-7 років на протязі чотирьох років навчання; організацію корекційного навчання та виховання з трудової діяльності, основні напрямки роботи педагога та батьків дитини.

Особлива увага звертається на формування у дошкільників з розумовою відсталістю загальнотрудових умінь, тобто вміння аналізувати об'єкт праці, планувати його виготовлення, організувати процес власної діяльності та здійснювати самоконтроль. Засвоєння визначених етапів є необхідною умовою та структурними компонентами будь-якої практичної діяльності [6].

Дидактичні матеріали містять корекційно-розвивальні завдання, інструкційні карти з покроковим виконанням трудових дій та операцій з ручної праці, опис рекомендованих дидактичних ігор, вправи різного рівня складності, які стимулюють пізнавальну діяльність, розвивають сприймання, мислення, пам'ять, мовлення, дрібну та загальну моторику, в цілому всі пізнавальні процеси дітей з розумовою відсталістю.

Зазначимо, що трудове виховання реалізується не тільки під час занять з основних видів праці та виконанні режимних моментів, а й передбачає інтегративний зв'язок з іншими напрямками розвитку дитини: сенсорним вихованням, заняттями з ігрової діяльності, ознайомлення з навколишнім світом, образотворчої діяльності, фізичного вихованням, а також залученням сім'ї до проведення спільних виховних заходів (виконання творчих проєктів, участь у виставках тощо), доцільну організацію трудового виховання дитини в домашніх умовах.

Саме організована трудова діяльність дошкільників сприяє формуванню в них елементарної готовності до праці, що проявляється в позитивному ставленні до дорученої діяльності, інтересі до неї, зацікавленості в успішному виконанні. Цей аспект особливо актуальний у зв'язку з підготовкою дітей до шкільного навчання.

Таким чином, використання в практиці роботи спеціальних дошкільних закладів нового змісту трудового виховання дошкільників з розумовою відсталістю, що передбачає організацію та впровадження ефективних методів та прийомів роботи, дотримання умов реалізації трудової діяльності дітей дозволить суттєво посилити корекційне спрямування навчально-виховного процесу, зосередити педагогічну увагу на особистості дитини як

об'єкті процесу виховання. Врахування педагогами-вихователями особливостей організації основних видів та форм провідних видів діяльності дітей сприятиме пізнавальному, емоційно-вольовому та особистісному розвитку дошкільників з розумовою відсталістю; пробуджуватиме в них інтерес до праці, сприятиме успішній їх адаптації та соціалізації у суспільство.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. Т.1 / В.А. Сухомлинский. – М.: Педагогика, 1975.
 2. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник / В.М. Синьов, М.П. Матвеева, О.П. Хохліна. – К.: Знання, 2008. – 359с.
 3. Програма виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. – К.: ТОВ „ІДІЛ”, 2000. – 120 с.

4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»/ Наук. керівник Кононко О. Л. – К.: Світич, 2008. – 430с.
 5. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з трудового виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / О.В.Чеботарьова. – К.: 2012. – 112 с.
 4. Мерсіянова Г.М. Трудове виховання розумово відсталої дитини в сім'ї / Мерсіянова Г.М. // Виховання дитини зі зниженим інтелектуальним розвитком в умовах сім'ї. – К.: Наук. світ. 2008. – С. 150-176.
 5. Програма виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. – К.: ТОВ «ІДІЛ» 2000. –118 с.
 6. Хохліна О.П. Підготовка розумово відсталої дитини до навчання в школі/ О.П.Хохліна – Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: Поради батькам. – К.: Наук, світ, 2005. – С. 163- 184.

УДК 373.5:613(477.65)''1950/1970''

ГІГІЄНИЧНЕ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ДОСВІДІ РОБОТИ ПАВЛИСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ (50-70 рр. ХХ ст.)

Валентина ЧЕРНІЙ (Кіровоград)

У статті розкриваються ефективні напрями гігієнічного навчання й виховання учнів у досвіді роботи Павльської середньої школи (50-70 рр. ХХ ст.)

Ключові слова: гігієнічне навчання й виховання, здоров'я учнів, здоровий спосіб життя, Павльська середня школа.

В статье раскрываются эффективные направления работы гигиенического обучения и воспитания учеников из опыта работы Павльшской средней школы (50-70 гг. ХХ ст.)

Ключевые слова: гигиеническое обучение и воспитание, здоровье учеников, здоровый образ жизни, Павльшская средняя школа.

Постановка проблеми. Здоров'я дітей та підлітків є найактуальнішою проблемою першочергової важливості, оскільки воно визначає майбутнє країни, генофонд нації, науковий та економічний потенціал суспільства, забезпечує сталий національний розвиток. Найефективнішим засобом збереження і удосконалення здоров'я виступає здоровий спосіб життя – певний образ життєдіяльності людини, який ґрунтується на культурних нормах, цінностях, формах і способах діяльності, що зміцнює здоров'я, сприяє гармонійному фізичному, духовному, соціальному розвитку людини [2].

Серед найважливіших стратегічних завдань національних програм «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 р.) [10], «Діти України» (1996 р.) [4], Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.) [5] визначено всебічний розвиток людини і становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я. На вирішення проблем формування здорового способу життя

спрямовані окремі положення Закону України «Про загальну середню освіту» (1999 р.) [1], які вимагають забезпечити не лише збереження і зміцнення здоров'я дітей шкільного віку та підлітків у навчальному середовищі, а й його формування.

Разом із тим у формуванні здорового способу життя дітей і молоді спостерігаються істотні недоліки, пов'язані зокрема з недосконалістю організації навчально-виховної діяльності, проведення відповідних заходів із пропаганди й популяризації цінностей здоров'я, культивування здорового способу життя. Це підтверджується даними медико-педагогічних обстежень, за якими по закінченні початкової школи у 18% занижені показники здоров'я, а «ураженість» сучасних школярів хронічними захворюваннями сягнула межі 90 % [6].

Одним із напрямів розв'язання проблеми формування здорового способу життя школярів є вдумливе осмислення, об'єктивна оцінка теоретичних і практичних надбань вітчизняної педагогічної думки минулих років.